

DE DOEKSPELD

door

C. Wilkeshuis

Geïllustreerd door J. U. Gorter

Dieuwke Wiarda zou de twintigste December — ze werd dan dertien jaar — een grote partij houden. Het kon er best af bij de Wiarda's. Ze woonden op de grote boerderij „Unia-State”, die met zijn prachtige voorhuis en zijn hoge dak en schuren tussen de peppels en iepen lag als een kasteel met bijgebouwen. Wiarda had koeien op stal staan, nee, je moest héél Friesland met een lantarentje afzoeken, om zulke koeien te vinden, zó glanzig van huid en zó overvloedig in het geven van melk. Het kon dus een feest worden dat klonk als een klok.

En nu moet je niet denken, dat de boer zo'n oud mannetje was, dat op klompen liep en zwartlakense kleren en een zijden pet droeg, of dat de boerin een kap op het hoofd had, waarvan het goud als een ster in de zon schitterde. Dieuwke's vader en moeder hadden beiden gestudeerd, ze hadden veel gereisd, ze droegen net zulke kleren als de mensen in de stad, en ze wisten bést hoe je een verjaarsfeest moet vieren. Aan gebakjes en limonade en chocolade zou geen gebrek zijn, er zou een fotograaf uit de stad komen om een leuke filmvoorstelling te geven, Dieuwke's moeder, die een goede stem had, zou een paar liedjes zingen, en tot slot zouden de meisjes een etentje krijgen, een soort verjaarsdinetje.

*

Dieuwke mocht zoveel meisjes uitnodigen, als ze maar wilde. Ze koos er vijftien. Dat waren niet allemaal rijke kinderen, die ook op zulke grote boerderijen woonden. Neen, de meisjes, met wie Dieuwke vroeger op de Lagere School in de klas had gezeten, werden allemaal gevraagd, en daar had je ook kinderen bij van de winkelier van het dorp, van de fietsenmaker, de smid, van kleine pachtboeren en arbeiders. Och, dat gaat zo op een dorp: men vormt er één gemeenschap, en het komt er niet zo heel erg op aan, of je vader schatrijk is of een beetje plattere portemonnaie heeft.

Dagen te voren praatten de meisjes al over de partij op de Unia-State. Ze genoten al van het vooruitzicht. En ze vroegen elkander, wat ze zouden aantrekken. De één een groen-zijden, een ander een nieuw wollen jurkje. Enfin, als je de meisjes zo onder elkaar hoorde praten, dan zouden ze op het feest verschijnen als Assepoester op het bal van de prins.

Sjoukje van de bakker, die ook uitgenodigd was, had niet van die prachtige jurken. Heit, zoals de Friese kinderen hun vader noemen, voorzag wel het hele dorp van brood. Maar . . . het was een klein dorp, en doordat ook nog Heit een ouderwetse oven had, kon hij niet zo voordelig bakken als de mensen in

de stad, en verdiende hij dus niet veel. Daarom had Sjoukje niets dan een doodgewoon jurkje voor de partij, wel netjes, o ja, daar zorgde Mem wel voor. Maar toch heel simpeltjes.

Ze vond het vervelend genoeg, dat die jurk zo helemaal niets bijzonders was, zo'n donkerblauwtje met een wit kraagje en een lakceintuur. Als er nu maar de een of andere aardige versiering op die jurk had gezeten: een leuke speld, bijvoorbeeld, of als ze nu maar een fijn snoer kralen had gehad, dat had vast wel gescheeld. Maar neen, ze zou die jurk moeten dragen, zoals hij was: recht en slecht.

En toen ze weer eens over die jurk liep te denken, die akelige kale jurk, zo helemaal zonder iets, tóen zag ze ineens de doekspeld van Beppe (Grootmoeder) voor zich.

Beppe, die eigenlijk van rijke boerenfamilie was, had nog van die kostbare dingen: een pracht van een oorijzer, dat ze nog wel droeg ook, een driedubbele snoer bloedkoralen met een gouden slot, een snoer van git, en zo meer. Maar ze had ook twee doekspelden: een van goud, en één van koraal. In het midden zat een grote, roodbruine steen, die prachtig diep glansde, en óm die steen in het rond een zevental kleinere koralen. Alles was bevestigd op een gouden plaatje, en Beppe stak de speld in haar Zondagse doek met een gouden naald, die in een gouden haakje werd vastgewipt. Maar ze droeg hem zelden: alleen op bijzondere feestdagen. Gewoonlijk gebruikte ze de gouden speld, die wat eenvoudiger was.

*

Dus: Sjoukje zag ineens die kostbare speld voor zich, en ze dacht er over na, hoe mooi die op haar blauwe jurk zou staan. Dat roodbruin en dat goud op dat blauw, gewoonweg prachtig!

Weet je wat, ze zou aan Beppe vragen, of ze die speld mocht lenen. Voor één middag, de middag van de twintigste December. Beppe zou natuurlijk „ja” zeggen. Zo was Beppe. Altijd even lief en vriendelijk. — En Pake (Grootvader) zou het ook wel goed vinden. Als Beppe ja zei, zei Pake het ook.

Nou, en toen vertelde Sjoukje de volgende dag aan alle meisjes, dat ze op de partij zou komen in een mooie blauwe jurk, en op die jurk een prachtige speld, die nog duurder was dan de hele jurk, ja, misschien nog kostbaarder dan de jurken van alle meisjes met elkaar. Roodbruin op goud, en nog groter dan een ouderwetse zilveren rijksdaalder.

„Hoe kom je daaraan?” vroegen de meisjes, die er niet veel van geloofden.

„Nou, ik heb hem van Beppe gekregen,” zei Sjouk. „Die heeft meer van die mooie dingen. Ze heeft er zoveel van, dat ze mij die doekspeld cadeau heeft gegeven. Zo-maar.”

Sjoukje durfde niet naar Beppe toegaan, en regelrecht vragen: „Mag ik die speld voor een middag dragen?” — Neen, eerst begon ze thuis over het kistje te draten, dat Beppe in haar kabinet had staan, dat kistje met al die mooie dingen.

„Beppe is daar mirakel wijs mee,” zei Heit. „Het is ook mooi goed. En het is een kapitaal waard. Vooral die oude, koralen doekspeld.”

„Ze kon er best eens wat van uitlenen,” vond Sjoukje. „Ze draagt de meeste dingen toch bijna nooit. Ze liggen er maar in die kast.”

„Uitlenen!” riep Mem. „Dat moet je nu nèt geloven. Neen, op dat punt is Beppe koppig. Ik heb haar éénmaal gevraagd, of ik die gouden doekspeld voor een Zondag mocht dragen. We kregen toen bezoek van Heit z'n meelleverancier, en hoe gaat het al: een mens wil toch wel eens netjes voor de dag komen. Maar geloof niet, dat ik hem kon lospraten!”

„En die kralen doekspeld dan?” vroeg Sjoukje.

„Wou jij die soms lenen?” zei Heit grappig. „Moet je eens aan Beppe vragen, en dan zien, wat ze zegt.”

*

De volgende dag vroegen de meisjes alweer over die speld. Ja, als je nu eenmaal over zo'n speld hebt opgesneden, dan kan je natuurlijk later niet zeggen, dat je zónder zo'n sieraad op een verjaarpertij zal komen.

En daarom stapte Sjoukje die avond naar het huisje van Pake en Beppe. Ze zaten juist te brood-eten, en een klein theelichtje, waarop de koffiepote stond, verspreidde zijn schijnsel over de tafel.

Nu kon ze natuurlijk niet zo maar met de deur in huis vallen. Ze begon eerst te praten over de sneeuw, die er gevallen was, en toen over het feestje bij Dieuwke en daarna vertelde ze, dat Dieuwke zulke mooie ringen met prachtige steentjes had.

Nou ja, zei Pake, de Wiarda's waren „zulk groot volk”. Wie het breed heeft, kan het ook breed laten hangen. En in Beppe's familie had ook nog wel rijkdom gezeten, maar daar waren ze achteruitgeboerd. Maar Beppe zelf. En toen begon hij te praten over dat kistje.

„Ik wou best dat mooie halssnoer eens een keertje omhebben,” zei Sjouk.

„Dat kan ik geloven,” antwoordde Beppe. „Maar het blijft hier in het kabinet, Sjouk. Tot ik dood ben. Dan mogen jullie er mee doen, wat jullie wilt.”

„Denk maar niet, dat ze er iets van uitleent,” lachte Pake. „Ja, zo is ze. Je moet haar niet aan haar juwelen komen, hè Beppe.”

Sjouk vroeg maar niet eens meer naar die koralen doekspeld. Die kréég ze toch niet.

En toen kwam het plan in haar op, om die doekspeld uit het kabinet te nemen, en die voor één middag te dragen. Natuurlijk zou ze hem er meteen weer terugleggen, als het feestje voorbij was. Het was helemaal geen diefstal of zo, en de speld werd er niets minder door.

En op Zaterdagmorgen, toen Beppe bij Mem was om koek en beschuit te halen, en toen Pake even naar de scheerwinkel was gegaan om zich voor de Zondag te laten opknappen, toen was ze de achterdeur binnengegaan, en ze had doodbedaard de sleutels van het kabinet onder de schoorsteen vandaan gehaald, omzichtig de glimmende deuren geopend, en uit het kistje de speld genomen. Ziezo, en nu het kabinet weer op slot, de sleutel op zijn geheime plaats, — toen de achterdeur uit, met de speld in de hand. Niemand had er iets van gezien. Thuis werd de doekspeld voorzichtig in een cartonnen doosje gedaan, en tussen de boeken en schriften in Sjoukjes kast geschoven.

En toen het 2 December was geworden, deed ze het doosje met de speld in haar mantelzak, en toen ze dicht bij Unia-State was, sloeg ze haar mantel

open, en bevestigde de speld op haar blauwe jurk. Prachtig, dat het stond! De andere meisjes keken hun ogen uit.

„Mag je die zo-maar dragen?” vroegen ze.

„Nou, ik heb hem toch van Beppe gekregen,” zei ze.

Mevrouw Wiarda bekeek de doekspeld ook eens: de kostbare stenen en de dikke laag goud.

„Daár mag je wel voorzichtig mee wezen, Sjouk,” waarschuwde ze.

Sjouk wás er ook wel voorzichtig mee. Tenminste in het begin. Maar de visite was zo prettig, dat ze aan die speld al heel gauw niet meer dacht. Toen ze haar mantel aantrok om zeven uur, zat de speld los, en toen ze met de andere meisjes opgewonden lachend naar huis ging, arm in arm, toen gleed de speld uit haar jurk, tussen mantel en jurk door, en verdween in de sneeuw, die er zonder ophouden in dikke vlokken van de hemel viel.

Vóórdat Sjoukje thuis kwam, zou ze de speld van haar jurk doen. Maar hij was er niet meer. Waar de speld had gezeten, was nu ineens een gekke, lege plek.

Vreselijk vond ze het. Ze kreeg een vreemd gevoel in haar keel, en de vrolijke stemming na het partijtje was ineens verdwenen. Wat moest ze nu doen?

Teruggaan natuurlijk. Ze wist nu nog precies, waar ze gelopen had. Voetje voor voetje schoof ze het pad naar Unia-State weer op, toen weer terug, toen nóg eens heen en terug. Maar het was donker, en in de vreemde schemering van de sneeuw kon je niets zien, dat op een speld leek.

Morgen zou ze wéér zoeken. Nu gaf het tóch niets, en niemand kon de speld op deze avond vinden. Hij lag er goed. Als ze nu maar precies wist, wáár . . .

*

„Hoe was het?” vroeg Heit. „Plezier gehad?”

„O ja.”

„Kom, vertel ons wat,” zei Mem. „Wij willen ook graag wat horen van zo’n partij.”

Maar Sjoukje, die anders spraakzaam genoeg was, deed haast geen mond open. Ze zei iets over de film en over het dinertje, maar het kwam er allemaal bij stukken en brokken uit, en niet bepaald geestdriftig.

„Ze is moe,” veronderstelde Mem.

„Ik denk, dat het diner haar wat zwaar op de maag ligt, niet Sjouk?”

De volgende dag ging Sjouk alweer zoeken. Náár werk dat het was. Je wist, dat die speld ergens lag, dat je hem zou kunnen voelen en vastgrijpen, dat hij aan de achterkant van goud was en dat er aan de voorkant van die mooie stenen zaten. En je kon hem maar niet vinden. Als je nou maar ogen had, die door de sneeuw konden heenzien, of geheimzinnige stralen in de vingers, zodat je die speld kon voélen. Telkens kreeg ze zo’n idee, alsof ze wist, dat de speld hier of daar beslist lág. Ze schoof de sneeuw aan de kant, en . . . geen speld, maar het zwarte gruis van de weg, of het groene, slijmerige-natte gras.

Een knecht van Unia-State kwam langs, en vroeg, wat ze zocht. O, niets, ze had een beursje in de sneeuw verloren. D’r zat toch niets in, maar ze wou het graag terughebben.

De doekspeld wás weg en bleef weg.

Beppe zou de speld toch wel gauw missen, dacht Sjoukje.

Zaterdag was het eerste Kerstdag, en dan zou ze natuurlijk naar de kerk gaan, en ze zou haar borstdoek met die mooiste speld willen vaststeken. Ze zou het doosje opendoen, en bemerken, dat die er niet was.

Ze zou natuurlijk niet begrijpen, wie het gedaan had. Of zou ze het misschien wél begrijpen? Want Sjouk had immers gepolst, of ze wel eens haar sieraden uitleende. En het zou vast de een of andere keer uitkomen. De meisjes, die op de Unia-State waren geweest, zouden thuis misschien verteld hebben, dat zij zo’n prachtige doekspeld droeg, en Mevrouw Wiarda had het immers ook gezien. En er behoefde maar één klant tegen Heit of Mem te zeggen: „Tjonge, wat had die Sjouk van jullie een dure speld op haar jurk. Vertrouwen jullie dat zo maar?” en iedereen begreep, waar die speld gebleven was.

Maar dit was het ergste niet. Zij vond het verschrikkelijk, dat ze zo maar zonder vragen dat kabinet had opengedaan als een doodgewone inbreekster, en dat ze die speld uit het doosje had genomen.

Maar er gebeurde niets. Niemand zei tegen Heit en Mem iets over het partijtje bij de Wiarda's: de mensen hadden het veel te druk met Kerstmis. En het was wel naar, maar het trof toch ook weer bijzonder: Beppe was niet al te goed in orde. Zwaarverkouden. Ze bleef wel niet in bed, maar ze kwam toch niet buiten de kamer, en ze zou de eerste Kerstdag wel niet naar de kerk kunnen gaan.

*

Maar Heit en Mem gingen wel en Sjouk ook.

Er was geen Kerstboom in de kerk: daar deden ze niet aan in het dorp. Het was er toch wel feestelijk met al die mensen in hun mooiste kleren, en met al dat licht. En dan het dreunen van het orgel. En het ritselen van die bladen van de oude kerkboeken.

En nu moest Sjoukje nog meer aan die doekspeld denken dan op andere dagen. Het was hier nog veel erger wat ze gedaan had, dan thuis. De oude dominee las het Kerst-evangelie voor, de mensen zongen met elkander een psalm, het kleine kerkkoortje bracht het „Ere zij God” ten gehore, en toen hield de dominee een preek. Sjoukje luisterde eigenlijk niet naar wat hij zei, ze begreep het tóch niet allemaal: de mensen zeiden, dat de dominee heel knap was, en daarom wel eens wat „hoog” ging. Maar ze hoorde zijn stem, die onbegrijpelijke dingen zei, en dat maakte op haar eigenlijk dieper indruk, dan wanneer ze er met haar verstand zo aanstonds bij had gekund.

En daar zat ze nu. Sjoukje, die de doekspeld van Beppe had weggenomen, die had verloren, en tegen niemand iets ervan had gezegd. Het zangkoor gaf weer een lied te beste. Over God, die de hemel en de aarde vervult met Zijn glorie. En Sjoukje moest dáaraan denken én aan die doekspeld. Ze kreeg een beklemd gevoel over zich. Ze was blij, dat de Dominee „Amen” zei. Toen schóót Sjoukje de kerk uit. Ze zat nog al dicht bij de deur. Ze liep hard naar huis, en wachtte daar op Heit en Mem. Oei, wat was het stil overall. De bomen in de dorpsstraat stonden als schaduwen in het licht der lantarens, die over de sneeuw schenen, en de huizen drongen dicht tegen elkander aan. Sjouk ging naar de achterdeur. De hemel was groot en prijkte met honderd sterren. Het land lag eindeloos, en schemerig wit tot aan de horizon. De stilte werd dieper, je kon hem horen. En ineens was Het er, iets groots, iets heerlijk, iets vreselijks. Iets, waarvoor je geen naam zou kunnen bedenken, maar dat je tegelijk gelukkig maakte en bang.

Een koude rilling kroop langs haar rug omhoog.
En nu rende ze angstig weg. Naar Pake en Beppe.
Beppe zat aan tafel.

Ze droeg tóch haar Zondagse jurk. Het was ook maar éénmaal Kerstmis in het jaar. De doek was vastgemaakt met de gouden speld.

„Beppe,” zei Sjouk opgewonden, „ik heb . . . ik heb . . . die mooie doekspeld uit het kabinet gehaald . . . ik wou hem dragen op het feest van Dieuwke . . . en ik heb hem verloren, Beppe.”

„Ik dacht het al zo half en half,” zei Beppe eenvoudig. „Maar kind, hoe kom je zo van streek?”

„Ik stond bij ons huis,” zei Sjoukje, „en het was er zo stil, zo gek stil. En toen ineens was er . . . ik kan niet zeggen, Beppe, wát er was. Maar het straalde zo, al kon ik het niet zien, Beppe. Het was zo net als orgelmuziek, Beppe, of als de hemel vol sterren: zo mooi en zo heerlijk, en je bent er tegelijk bang voor. En toen móest ik het zeggen.”

Beppe streek met haar oude hand over Sjoukjes haar.

„Nou, het is allang goed,” zei ze. „Die speld zal wel weer terechtkomen.”

„Ja, ja,” zei Pake, „je moet soms andere parels of een korale halssnoer verliezen, om de parel van grote waarde te vinden. Zo gaat het nu eenmaal in het leven.”

Een paar dagen later begon het te dooien, en Mevrouw Wiarda vond de doekspeld in de oprijlaan van de state.

Beppe kreeg het kostbare stuk terug, en borg het weer in de doos.

Uitlenen deed ze het ook nu niet.

Maar toen ze gestorven was, kreeg Sjoukje de doekspeld, en als ze die opstak moest ze altijd denken aan die wonderlijke Kerstavond, toen ze evenals de herders een licht had gezien, en het met grote vreze had gevreesd.

